

Nr 180.

Av herr **Mannerskantz m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Den i Kungl. Maj:ts proposition nr 30 angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. framlagda statistiken visar, att läget på arbetsmarknaden gestaltat sig mera tillfredsställande än man hade anledning att räkna med under sommaren och hösten 1940. Någon massarbetslöshet har ej inträtt och en del arbetskrafter inom de särskilt hårt drabbade näringsgrenarna har dels kunnat överflyttas till andra verksamhetsområden, dels ock kunnat placeras i särskilt ordnade omskolningskurser. Själva hjälpverksamhetens förberedande har underlättats genom denna respit, och man har grundligt kunnat inventera de arbetsuppgifter, som böra ifrågakomma för sysselsättning av arbetslösa.

I en artikel i publikationen »Från departement och nämnder» (nr 23 A: 1940) har chefen för arbetsmarknadskommissionens socialhjälpbyrå bland annat anfört:

»Arbetslösheten i vårt land betraktades länge såsom ett problem, som uteslutande berörde näringslivets manuella arbetskraft. Samhällets hjälpåtgärder avpassades därefter: huvudsakligen sysselsättning av de arbetslösa i grovarbete och inom anläggningsverksamhet samt, vid bristande tillgång på härför lämpliga objekt, kontantunderstöd. Förändringarna i det ekonomiska livets struktur ha emellertid efter hand medfört en stark ökning av de personalgrupper inom näringslivet, som bruka gå under den gemensamma beteckningen funktionärer, (teknici, administrativ och merkantil personal etc.). Även dessa ha blivit för sin utkomst alltmer beroende av konjunkturerna men därutöver också av de speciella faktorer, som påverka ifrågavarande yrkens arbetsmarknad. Det finnes därför numera icke blott ett växande antal manschettproletärer utan även ett arbetslöst klientel av sådana, väsentligen bestående av äldre personer, med som regel avtagande möjlighet att kunna hävda sig i konkurrensen om branschens arbetstillfällen. Då denna kategori arbetslösa med få undantag visat sig sakna förutsättningar att kunna förtjäna sitt uppehälle vid för dem ovan grovarbete, har det blivit nödvändigt att bispringa dem genom en särskild hjälpform, s. k. *arkivarbeten*.

Såsom sådana ha bland annat kommit till utförande utgallring, sortering och granskning av diverse slags handlingar och arkivalier; inventering, katalogisering, renovering av böcker, boksamlingar i bibliotek; ordnande och uppdelning av museimaterial o. d.; lagning och omritning av kartor; utförande av blåkopior och registrering och katalogisering av fotografier, klichéer och annat bildmaterial o. s. v.»

I denna art av hjälparbeten voro vid årsskiftet omkring 160 personer sysselsatta och man beräknar att kunna bereda dylikt arbete åt ytterligare 400 man.

Enligt vår mening är det synnerligen önskvärt, att arkivarbete kan beredas arbetslösa funktionärer och vi anse det vara glädjande, att ett antal arbetstillfällen kunnat skapas på detta område. Såsom framgår av den ovan anförda exemplifieringen av arbetenas art, torde de framför allt lämpa sig för att bereda arbete åt äldre arbetslösa, vilka på grund av sin fysiska kondition ej gärna kunna användas på andra arbetsuppgifter men som ändock måste beredas någon slags sysselsättning.

Emellertid håller arbetslösheten inom vissa av dessa grupper på att tilltaga och även yngre och medelålders män äro nu sysslösa. Härigenom komma ökade krav att ställas på den statliga hjälpverksamhetens smidighet och anpassningsförmåga. De ovan beskrivna arkivarbetena bereda på det hela taget endast sysselsättning, men de äro varken avsedda eller lämpade för att vidmakthålla eller utveckla de däri sysselsattas yrkesskicklighet.

Under begreppet funktionärer inrymmas många olika kategorier; från synnerligen kvalificerad personal till anställda, som endast mekaniskt utföra enklare arbeten. I den mån behovet av arbetskraft inom en bransch minskat avsevärt, finnes det knappast någon anledning att söka kvarhålla personalen där. Därmed är dock icke sagt, att hela denna näringsfunktionärspersonal bör överföras t. ex. till manuellt arbete. En sådan omplacering av arbetskraft skulle i nuvarande läge utan tvivel kunna användas beträffande de arbetslösa funktionärer, som sakna egentlig yrkesutbildning eller praktik i den bransch, där de dittills varit sysselsatta. På andra områden av arbetslöshetshjälpen har tidigare ofta gjorts det misstaget, att man godtagit en persons självuppgivna yrkestillhörighet och ej gjort försök att överföra vederbörande till annat yrke, som han kanske i falsk stolthet ansett »mindre fint».

Emellertid finnes det bland dessa arbetslösa funktionärer även ett antal, som genom yrkesutbildning och några års verksamhet i branschen förvärvat en avsevärd duglighet och rutin vid kontorsgöromål etc. Beträffande dessa speciella grupper måste problemet anses ligga till på ett annat sätt. Om vi räkna med, att den nuvarande avspärningen och kristiden endast äro övergående, kan det ej anses lämpligt, att sådan yrkeskunnig personal lämnas vind för väg. Den svenska industrien och det svenska näringslivet komma säkerligen att återigen behöva dylika krafter.

Under sådana förhållanden är det önskvärt, att dessa dugligare arbetslösa funktionärer få tillgång till en hjälpform, som på lämpligt sätt ger dem möjlighet att vidmakthålla och utöka sina kunskaper. Enligt en utredning som verkställt inom Svenska Industrijänstemannaförbundet är den yrkesutbildning, som dess medlemmar besitta, i allmänhet mindre tillfredsställande. Med hänsyn härtill öppnas en möjlighet att bereda dessa kategorier arbetslösa plats i en hjälpform som ur samhällets synpunkt måste anses vara mera ekonomiskt välgrundad än deras hänvisande till kontant understöd eller sysselsättande i för deras utbildning föga nyttiga arkivarbeten.

En arbetslös funktionär har i allmänhet ej möjlighet att på egen hand vidmakthålla sina kunskaper och färdigheter. Han har ej tillgång till skriv-

maskin och har ej heller ekonomisk möjlighet att bevista övningskurser i stenografi, bokföring och utländsk korrespondens etc. När han återigen söker anställning, ha hans kunskaper ofta försämrats eller förfallit och i många fall besitter han ej längre sådan rutin i enkla göromål som maskinskrivning och stenografi, att han kan vinna anställning ens i en enklare syssla än den han en gång lämnade.

Enligt vår åsikt måste det anses önskvärt att bevara kunniga funktionärers yrkesfärdigheter. Vi anse, att det allmänna borde medverka till, att vederbörande under arbetslöshetstiden finge tillfälle till och ekonomiska möjligheter att bibehålla sina kunskaper och även fördjupa och utvidga dem. Till förmån härför talar även, att denna form av sysselsättning ställer sig relativt billig i jämförelse med t. ex. beredskapsarbeten, där materialkostnaderna utgöra en stor del av bruttokostnaden.

Vi anse det sålunda önskvärt, att arbetsmarknadscommissionen anordnade kurser för arbetslösa funktionärer, antingen i egen regi eller i samarbete med de handelsskolor, som redan finnas. Deltagarna däri skulle beredas tillfälle till övning och förkovran i stenografi och maskinskrivning. Ytterligare kan man tänka sig att meddela undervisning i mera avancerad bokföring samt balanskritik, i modern kontorsorganisation, i språk, utländsk handelskorrespondens, affärsjuridik samt i reklam och varukännedom.

I nuvarande läge synes arbetslösheten bland dessa grupper huvudsakligen vara koncentrerad till de största städerna. I dessa finnas redan utbildningsanstalter för sådan undervisning och respektive arbetslöshetsorgan skulle säkerligen kunna organisera upp detta arbete på ett tillfredsställande sätt.

För den händelse utbildningsmöjligheter av ovan antydd art ej skulle finnas på någon ort, torde det ej vara något som hindrar, att undervisningen meddelas per korrespondens. Under det senast förflutna året ha ett flertal stort anlagda försök på detta område visat, att en sådan form av undervisning är betydligt effektivare och smidigare än man tidigare föreställt sig. Lämpliga kurser finnas redan nu utarbetade i ifrågasvarande ämnen.

Bevistandet av sådana kurser och ett samvetsgrant arbete där eller ådagalagd flit och energi vid korrespondensundervisning borde, liksom vid annan av arbetsmarknadscommissionen anordnad kursverksamhet, kunna betraktas såsom arbetsprestation, vilken lämnar vederbörande rätt att åtnjuta ekonomisk hjälp.

En sådan hjälpform skulle dessutom kunna fylla ett verkligt behov i dessa dagar, särskilt för manliga arbetslösa, då vissa arbetsgivare visat sig föredraga kvinnlig arbetskraft. Detta förhållande bottnar helt naturligt i, att arbetsgivaren om möjligt söker gardera sig mot de svårigheter, som måste uppstå, då en del eller all manlig personal inkallas till militärtjänst. En sådan utbildning som den här föreslagna skulle göra vederbörande mera skickad att hävda sig i konkurrensen med hjälp av sina större kunskaper, trots ett handicap i form av militär tjänstgöringsskyldighet.

I vissa fall skulle dessa grupper av arbetslösa kunna hänvisas till kompletteringskurser inom sitt huvudsakliga yrkesområde, vilka omedelbart borde kunna leda till nyanställning. Vi avse här det förhållandet, att utbildningen av försvarsväsendets värnpliktiga expeditionspersonal sedan lång tid efter-satts med resultat, att skrivbiträdena på de militära expeditionerna ofta sakna erforderliga kunskaper i kontorsgöromål. I många fall skulle säkerligen dessa civila arbetslösa funktionärer kunna utbildas till att fylla även relativt kvalificerade platser i de lägre förbandens administration. Utvägen att anställa civila expeditionsbiträden har enligt uppgift begagnats av flygvapnet, under det att de andra vapenslagen ej använt denna utväg i samma utsträckning.

Även en annan grupp av intellektuella hotas nu av en ganska skrämmande arbetslöshet. Vi syfta på de stora grupper av folk- och småskollärare, som komma att mista sina försörjningsmöjligheter. Svårigheterna på detta område komma att ökas avsevärt under de närmaste åren och problemet om deras sysselsättningsfråga eller eventuella omplacering måste lösas. Det måste sägas, att en sådan utveckling är synnerligen beklaglig, eftersom dessa människor under flera år utbildat sig för ett yrke, i vilket de sedan ej kunna få sin bärgning.

Inför denna situation yppar sig onekligen den tanken, att åtminstone en del av dessa arbetslösa skulle kunna användas för att öka bildnings-möjligheterna för ungdomen i värnpliktsåldern. Vi se här i landet, att den frivilliga bildningsverksamheten är omfattande och att den inom alla grupper mötes med det största intresse. På samma gång har det genom nyligen publicerade utredningar angående bildningsnivån hos inkallade värnpliktiga kunnat konstateras, att mycket återstår att göra på detta område.

Som bekant pågår vid våra militära förband en frivilligt organiserad bildningsverksamhet. Denna har ej endast betytt mycket för ett upprätthållande av de inkallades andliga vitalitet utan även kunnat uträtta en del arbete för att höja deras kunskapsstandard i elementära ämnen. För undervisningen ha i allmänhet värnpliktiga lärare och studenter ställt sig till förfogande. Den militära tjänstgöringen måste helt naturligt lägga hinder i vägen för dessa värnpliktiga lärares disposition av sin tid och det kan aldrig bliva en kontinuerlig undervisning, och en sammanhållande kraft saknas ofta.

Med tillgång till professionella lärarkrafter vid truppförbanden skulle denna frivilliga undervisning kunna bedrivas på ett mera tillfredsställande sätt. Den skulle ej heller behöva — och får för övrigt icke — inkräkta på den militära utbildningen, som måste gå i främsta rummet. Men kunskapsörsten hos många av de inkallade är stor och mottagligheten för bildningsarbete är så avsevärd, att man trots frivilligheten borde kunna nå goda resultat.

En sådan verksamhet skulle knappast vara till men utan snarare till gagn för det militära arbetet. De stamanställda, som åtminstone genomgått folkskola, utbildas ju vidare i särskilda militära skolor under anställningstiden, därför att en duglig soldat anses behöva mera kunskaper eller

åtminstone en ofta välbehörlig repetition av de kunskaper som folkskolan lämnat.

Syftet med ett undervisningsarbete av här antydd art skulle alltså endast vara, att man försökte höja nivån bland dem, som nu till stor del låtit till och med elementär skolkunskap förfalla.

Genom att en mycket betydande del av landets manliga ungdom kommer att fullgöra värnplikt, blir det också möjligt att på denna väg nå den övervägande delen av våra unga män för ett bildningsarbete. För de mera försigkomna värnpliktiga kan säkerligen ett i viss mån gynnsammare utgångsläge skapas för deras fortsatta intellektuella utbildning.

Denna utväg skulle visserligen begränsa utbildningsarbetet till den manliga ungdomen. Emellertid torde det i nuvarande läge anses höra till den kulturella folkberedskapen, att även den kvinnliga ungdomen nås av ett liknande bildningsarbete under det att den vistas i hemorten, varvid jämväl övriga hemmavarande skulle kunna komma inom räckhåll för detta arbete.

Redan nu är i många orter läraren den ledande själen i det frivilliga bildningsarbetet. Under de lugnare perioderna inom lantbruksarbetet skulle man säkerligen kunna tänka sig, att det finnes möjlighet att där bedriva en intensifierad bildningsverksamhet.

Vår utgångspunkt vid framläggandet av detta förslag för användning av arbetslösa lärarkrafter är, att kunskap och bildning i nuvarande tid kunna giva en välbehörlig styrka och stadga åt vårt folk och att man här skulle kunna framskapa en utbildning, där de bärande krafterna i vårt folks kulturliv stärkas och tryggas.

Under återopande av vad vi ovan anfört få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts prop. nr 30 angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, så att förslag om möjligt kan föreläggas årets riksdag, i syfte att

dels skapa en för arbetslösa funktionärer, såsom kontorister, handelsanställda m. fl., lämpad hjälpform avsedd att bereda dem tillfälle att upprätthålla och utvidga sin yrkesskicklighet,

dels ock möjliggöra en verksamhet för ett mera permanent och fastare organiserat bildningsarbete såväl för de vid våra truppförband tjänstgörande värnpliktiga som för annan ungdom i hemorten, genom att därvid använda arbetslösa lärare.

Stockholm den 8 februari 1941.

Axel Mannerskantz.

Carl Bengtsson.

Ivar Ekströmer.

Nils Holmström.

Harald Nordenson.